

Людмила Шумлянська

Розбудова музейного простору Китаю – корисний приклад для України

У статті наведений огляд історії розбудови музеїв у Китаї. Показано сучасний стан музейної мережі, роль підтримки держави в цьому процесі, в першу чергу фінансової, але також і законодавчої. Наголошується, що для створення значного просвітницького ефекту від роботи музеїв необхідне об'єднання зусиль держави, освітян та наукового співтовариства. На прикладі 5 найбільших природознавчих музеїв Китаю показано зростаючу роль цих закладів для підвищення рівня освіти та пропагування наук про Землю в суспільстві.

Ключові слова: просвітницька діяльність, пропагування наук про Землю, природознавчі музеї.

The article presents an overview of the history of the museums development in China. Displaying the current state museum network, the role of government support in this process, especially financial, but also legal. It is noted that for a considerable effect on educational task of museums efforts of the state, educators and the scientific community should be combine. On the example of the 5 largest natural history museums in China shown the growing role of these institutions to improve education and promote the Earth sciences in society.

Keywords: educational activities, promotion of Earth Sciences, Natural History Museums.

Останнім часом перед українським освітянським суспільством постали старі-нові проблеми збереження та розвитку культурного надбання, наукового супроводу музейних колекцій, переосмислення просвітницької ролі музеїв. В якості позитивного прикладу розвитку музейної справи в країні, яка за короткий час пройшла шлях від відсталого країни 3-го світу до світового лідера не тільки в економіці, а і в освіті та культурі, ми вибрали Китай.

Китай – країна з багатотисячолітньою історією і багатою культурою, де проживають представники 56 основних національностей, кожна з яких має свої традиції та культуру. Територія Китаю дорівнює території Європи, а його природа, рослинний і тваринний світ, залежно від географічних умов, у кожному районі свій. Тому в країні існує велика кількість найрізноманітніших музеїв, тематика яких присвячена цьому величезному світу китайської цивілізації.

Музеї, як ми їх зазвичай уявляємо зараз, з'явилися в Китаї не більше ста років тому. Як самостійні культурні органи музеї Китаю стали розвиватися після 1840 р. Перший по-справжньому сучасний музей в Китаї створив у 1905 році відомий бізнесмен Чжан Цзянь. Це був час, коли доживала останні дні підупала Цінська імперія. Саме в той період китайський промисловець висунув знаменитий лозунг: «Освіта врятує Китай».

Згідно з архівними даними, на початку ХХ століття в Китаї було близько 70 палацових або приватних музеїв. Однак у 30–40-х роках минулого століття під час війни проти японських агресорів багато з них були зруйновані. До 1949 року, коли була утворена КНР, у країні налічувалося 25 музеїв.

Взагалі музеї Китаю можна умовно розділити на три типи. Перший – соціальна історія. У цих музеях можна познайомитися з тим, який шлях пройшла китайська цивілізація за п'ять тисяч років свого розвитку. В них розкрита соціальна ево-

люція історії країни і серед усіх музеїв вони є найбільш комплексними, найбагатшими за змістом і найбільш концентрованими по культурі. Другий тип музеїв – природа, наука і техніка. В основному ці музеї розповідають про чудеса природи і досягнення китайської нації в науково-технічних дослідженнях. Третій – це мистецтво. Ці музеї засновані на матеріалі багатой культури китайської нації. Також у країні розвинуті комплекси, що охоплюють історичні, природничі музеї, музеї науки і техніки, мистецтва, знаменитих людей, національних звичаїв, древніх розкопок, – всі вони утворили «музейну мережу». Багато китайських музеїв мають світове значення.

У Китаї (станом на 2013 р.) налічується 3589 музеїв, у тому числі 3054 державних музеїв (національного та місцевого підпорядкування або ті, що належать університетам) і 535 приватних музеїв. Колекції налічують більш ніж 20 мільйонів експонатів. Музеї проводять понад 8000 виставок щороку. Кількість відвідувачів на рік – 160 мільйонів людей. Уряд приділяє велику увагу розвитку музеїв не тільки за рахунок фінансової підтримки, а й на законодавчому рівні – запроваджуючи режим найбільшого сприяння для розвитку музеїв, наукового супроводу, поповнення культурними реліквіями, проведення виставок, обміну між музеями та міжнародним зв'язкам.

Наприкінці минулого року влада Китаю ухвалила рішення зробити безкоштовним вхід до 2500 музеїв, розраховуючи залучити до 500 мільйонів відвідувачів. Згідно з програмою, яка нещодавно була прийнята Міністерством культури КНР в ході реалізації дванадцятої п'ятирічки країни, в період з 2011 по 2015 роки в Китаї відкриється 480 нових музеїв та буде щорічно проводитися не менш ніж 10 тисяч виставок. На даний час у Китаї для безкоштовного відвідування вже відкрито понад 1,7 тисячі музеїв.

Тож музейна справа в Китаї має прекрасні перспективи. Відповідно до професійної зацікавленості авторів статті розглянемо деякі найбільш яскраві природознавчі музеї Китаю.

Пекінський природознавчий музей (Beijing Museum of Natural History, 北京自然博物馆, <http://www.bmnh.org.cn/>) – найпопулярніший природознавчий музей у Китаї. Його засновано в 1951 р. як Державний центральний природознавчий музей, що був першим музеєм такого профілю на теренах Китаю. Він займає площу близько 24 тис. м², 8 тис. з яких віддано під експозиції, та налічує більш ніж 200 тис. експонатів. До сфер інтересів музею входять: палеонтологія та вивчення сучасних видів

(ссавців, птахів, безхребетних). Гордістю музею є велика колекція викопних динозаврів, топ-об'єктом якої є всесвітньо відомий череп *Stegodon zdanskyi* та 26-метровий *Mamenchisaurus jingyanensis* – унікальна мумія викопного динозавра.

Організаційна структура музею складається з 4-х адміністративних секцій – адміністрація, фінанси, охорона, відділ кадрів, а також музейно-наукових підрозділів: відділ роботи зі зразками, науково-дослідний відділ, науково-освітній, відділ планування виставок, бізнес-відділ, відділ розвитку і новобудов.

Наукова робота Пекінського музею проводиться спеціалістами, що займаються дослідженнями з зоології, ботаніки, палеонтології та антропології. Науковці проводять польові дослідження, беруть активну участь у написанні наукових робіт, дисертацій, монографій, які користуються певною популярністю в країні і за кордоном. Музей проводить політику відкритих дверей для вчених з різних країн та надає можливість своїм дослідникам поїхати за кордон для обміну досвідом.

У 1979 році за ініціативи музею була створена Китайська асоціація музеїв природознавства, яка відіграє дедалі важливішу роль в музейному співтоваристві сьогодні. З 1980 р. музей почав видавати періодичні видання – «Мемуари Пекінського природознавчого Музею» (*Memoirs of Beijing Museum of Natural History*) та «Природа Китаю» (*China Nature*). З 1982 р. випускається також «Ілюстрація біологічної історії» (*Illustration of Biological History*). Китайська асоціація музеїв природознавства (*Chinese Association of Natural Science Museums*), Пекінське суспільство зоології (*Beijing Society of Zoology*) і Пекінське суспільство ботаніки (*Beijing Society of Botany*) мають представництва безпосередньо в музеї.

Музей проводить активну просвітницьку роботу серед широкого кола відвідувачів, а також академічні заходи, до яких залучає відомих експертів і вчених для читання лекцій з широкого кола тем природознавства. Ці заходи поживляють академічну атмосферу і сприяють розвитку музею. Музей проводить численні виставки за кордоном у багатьох країнах. Ці виставки відображають не тільки різноманітність тваринного світу країни, а і пропагують наукову продукцію Китаю, знайомлять світ з культурою і традиціями Китаю. Виставки проходили в Сінгапурі, Малайзії, США, Швеції, Фінляндії, Японії, Південній Кореї, Австралії та Новій Зеландії, Україні тощо.

Гонконгський музей Історії (<http://hk.history.museum/>) створений в липні 1975 року після роз-

ділення Миського музею і Художньої галереї на Гонконгський музей історії та Гонконгський музей мистецтв. У 1983 році музей було тимчасово перенесено в парк Коулун. Нові приміщення для музею були побудовані в 1998 р. Гонконгський музей історії має загальну площу 17500 м², розташований в новому будинку, зведеному за 390 млн НК \$. Фінансування установи відбувається за рахунок уряду Гонконгу. По суті, цей музей є комплексом, до якого входять, крім основного Музею та Музею науки в Хаган Роуд Саут, ще п'ять філій музеїв, а саме Гонконгський музей берегової оборони на Шау Кей Ван, Лей Чен Ук Хан Томб музей, Музей законодавства Великобританії, Музей народної творчості в Чай Ван, Галерея Олександр Грантхема і Музей доктора Сунь Ят-Сена.

З моменту свого створення в 1975 році Гонконгський музей історії концентрував свої зусилля для збору та збереження культурних об'єктів, які тісно пов'язані з історією Гонконгу і Південно-Китайського регіону. Поповнення колекції відбувалося за рахунок проведення польових робіт, закупівель і пожертвувань. За цей період часу музей створив значну колекцію історичних об'єктів і матеріалів, що включає понад 90 тис. пунктів.

Загалом, музейна колекція ділиться на три основні галузі: природознавство, етнографія та краєзнавство.

Колектив музею сформулював основні принципи його роботи, назвавши їх «місія». Вона показує наскільки важливою є роль музею в розвитку суспільства:

- збір, збереження, дослідження, науковий супровід колекцій, пов'язаних з Гонконгом і Південним Китаєм;

- вивчення історії та природи рідного краю;

- сприяння розумінню місцевої історії для підвищення рівня освіченості людей і для збагачення культурного життя;

- підтримання зв'язків з аналогічними установами культури для сприяння вивчення історії;

- відкритий доступ до культурних та природних цінностей для всіх.

Така благородна культурологічна та освітянська місія музею підкріплюється кропіткою роботою зі школярами, для яких створена спеціальна програма, що складається з лекцій, екскурсій, тісно вpleтених у шкільну програму. Крім того, освітянська програма націлена на широке коло відвідувачів: простих громадян, людей з особливими потребами, студентів. Для кожної з цих категорій в музеї розроблені програми, які враховують особливості сприйняття, віку, рівня освіченості, стану здоров'я.

Студенти мають змогу не тільки прослухати курс лекцій за вибором, а й брати участь у роботі музею в якості волонтерів по роботі з дітьми та інвалідами.

Ресурсний центр музею забезпечує відвідувачів довідниками, періодичними виданнями та аудіо-візуальними матеріалами китайською та англійською мовами з історії Гонконгу, археології, етнографії, природознавства та музезнавства.

Музейний бюлетень виходить щоквартально та інформує громадськість про поточну діяльність музею. Крім видання бюлетеня, надаються послуги електронних новин. Також є можливість підписатися на персоналізований електронний журнал через Інтернет.

Цінності, які підтримуються в колективі музею: професіоналізм, відкритість, цілісність, креативність, орієнтація на потреби людей, ентузіазм. Це, а також високий рівень підтримки держави (не тільки фінансової) забезпечує роботу закладу на світовому рівні.

Геологічний музей Китаю (中国地质博物馆, <http://www.mlr.gov.cn/dzhj/gswhs/hszl/zjbwg/db/>) – найбільший геологічний музей в Азії і один з найстаріших у Китаї. Він заснований в 1916 році, знаходиться в Пекіні в районі Січен. Площа музею становить понад 11000 м², є п'ять постійних і дві тимчасові зали. По мірі розвитку музею накопичив велику колекцію. В Азії він знаний своїми систематизованими і представницькими колекціями та має хорошу репутацію за кордоном. В музеї зберігається більше 200 тисяч геологічних зразків з різних областей. Серед них відомий всьому світу гігантський Шаньдунський дракон, китайський птах-дракон та інші скам'янілості динозаврів, синантропів Бейцзінжень, Юаньможень, Шандунжень, давніх риб, птахів, комах тощо, які мають високу наукову й естетичну цінність, а також гігантський флюорит та унікальні зразки з китайських копалень, різноманітне дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння.

Постійні виставки в Пекінському природознавчому музеї укладені відповідно до еволюції розвитку організмів, показуючи біорозмаїття та зв'язок із навколишнім середовищем. Також встановлена панорама виникнення і розвитку життя на Землі.

Зал дорогоцінного каміння розділений на дві частини: у першій представлені китайські нефрити, у другій – решта експозиції. Тут зберігається найбільший напівкоштовний камінь у світі – гірський кришталі вагою 3,5 т. Також є зали «Земна куля», «Мінерали та породи», «Територіальні ресурси» тощо.

Крім просвітницької діяльності, музей також займається і науковими дослідженнями. Установа є своєрідною лабораторією і видавничим центром. Всесвітнє визнання отримали організовані музеєм наукові роботи, що належать до знахідок раннях птахів у провінції Ляонін.

Музей має зоологічну, ботанічну і палеонтологічну лабораторії з сучасними приладами та обладнанням. В останні роки вчені працюють за програмами, які підтримані Національним фондом природничих наук та Фондом природничих наук Китаю.

Шанхайський музей природної історії (上海自然博物館, <http://www.smartshanghai.com/articles/activities/sh101-shanghai-natural-history-museum>) присвячений природі Шанхаю та Китаю в цілому. Це один з найбільших музеїв природничих наук Китаю. Музей заснований в 1956 році в колишній класичній британській будівлі, побудованій у 1923 році. В 1994 році було зведено новий корпус, що має площу 40 тис. м². Зараз комплекс музею розширюється за рахунок Цзинань парку, будівництво якого закінчиться у 2015 році. Колекція музею налічує 240 тис. зразків, у тому числі 62 тис. зразків тварин, 135 тис. зразків рослин, 700 зразків кам'яного віку, і 1700 зразків мінералів. Є також зразки рідкісних видів, які існують тільки в Китаї, такі як мамонт Жовтої ріки, гігантська саламандра, гігантські панди й алігатор річки Янцзи. Найбільший експонат – скелет динозавра *Mamenchisaurus hochuanensis* з провінції Сичуань віком 140 млн років, який займає чотири поверхи. Музей також має дві мумії і кілька людських ембріонів.

Крім великих музеїв та музейних комплексів у великих містах Китаю, є музеї в невеликих містечках. Наприклад, **Музей динозаврів Зигонг** (китайською: 自贡恐龍博物館, <http://www.zdm.cn/en/>), який знаходиться недалеко від міста Зигонг (Сичуань, Китай) в селищі Дашанпу. Музей займає верхні позиції серед декількох світових лідерів за кількістю зразків залишків динозаврів й охоплює 25 тис. м² з виставковою площею 3600 м². У 1980-х роках величезна кількість скам'янілостей динозаврів була знайдена у відкладах середньої юри Дашанпу, у 7 км на північний схід від центру міста Зигонг. Через унікальність і гарний стан викопних решток (без змін) місто перетворилося на центр для палеонтологів-професіоналів та ентузіастів. Сам музей динозаврів створено в 1987 році. Він став першим музеєм, заснованим майже виключно на залишках динозаврів в Азії. Зразки включають *Omeisaurus*,

Gigantospinosaurus, Янхуанозавр, *Huayangosaurus* і *Xiaosaurus* та багато інших видів.

Геологічний музей Стівена Хуї створений для розуміння природи та еволюції нашої планети для відвідувачів різного віку, сприяння розвитку наук про Землю, її дослідження та популяризації природознавства.

Музей займає площу близько 500 м². Постійні виставки включають в себе 4 основні галереї з багатьма привабливими великомасштабними панорамами, через які музей зображує виникнення скам'янілостей у природі, утворення різних типів гірських порід. Через дисплеї і сенсорні екрани музей пропонує відвідувачам доторкнутися та взаємодіяти з багатьма експонатами, такими як 3D-інтерактивна модель земної кулі, модель циклу року, «Створи свій землетрус». Геологічний музей тільки недавно (16 січня 2009 р.) відкрив свої двері для публіки та є першим і єдиним музеєм геологічного профілю в Гонконгу. Він розташований на території кампусу університету та є частиною Відділення наук про Землю факультету Наук. Обов'язок музею – запропонувати привабливий інтерфейс між Університетом Гонконгу і спільнотою міста у заохочуванні до вивчення Землі, розуміння значення наук про Землю, їх застосування, актуальність. Геологічний музей надає послуги для отримання освіти в науках про Землю не тільки для студентів вузів, а і в початкових, середніх школах та для широкої публіки, і прагне стати визнаним ресурсом освіти в науках про Землю. Просвітницькі заходи у формі групових відвідувань, лекцій, організованих у школах, а також надання послуг освітнім установам, націлені на інтеграцію наук про Землю в шкільну програму. Велику роль в заснуванні музею відіграло Відділення наук про Землю Університету Гонконгу, який надав необхідну фінансову підтримку, що дозволила перетворити пожертву сім'ї покійного д-ра Стівена Хуї на музей. За їхньої підтримки в музеї зараз представлено більше 1600 зразків мінералів, гірських порід і скам'янілостей у тематичних виставках, присвячених динаміці, еволюції Землі, будматеріалам і геологічній історії Гонконгу двома мовами (китайською та англійською).

Огляд сучасного стану природознавчих музеїв Китаю показує:

- розуміння суспільства та держави Китаю виняткової ролі, яку відіграють ці заклади в житті суспільства, розвитку культурного та наукового рівня населення;

- важливу роль в освітньому процесі, починаючи від початкової школи і закінчуючи університетами та спеціальними закладами;

- спеціалізований підхід до підвищення освітнього рівня населення, враховуючи різний стан кожної групи (вік, рівень освіти, стан здоров'я).

Створення музейних комплексів дозволяє розширити можливості для розробки і впровадження освітніх програм, які охоплюють різнокомпонентні аспекти наукового знання (природа, історія, культура, антропологія).

Велика увага, яку приділяє уряд Китаю розвитку музеїв, створює атмосферу престижності знань, прагнення підвищити культурний рівень для всіх прошарків населення. У структурі музеїв закладені основи, взяті зі світового досвіду, але це не сліпе наслідування, а трансформування з урахуванням національних особливостей, історично-культурних традицій Китаю. Взаємодія цих компонентів – шанування традицій та впро-

вадження найкращих сучасних розробок – дала Китаю величезний поштовх у розвитку науки та освіти і лишила в минулому уявлення про відсталість країни.

На жаль, доводиться констатувати, що однією з головних проблем українського музейного простору (та й усієї культури в цілому) є відсутність злагодженої вертикальної комунікації між державними органами і просвітницькими закладами.

Отже, приклад розбудови культурного простору Китаю є корисним для України, а проведений аналіз музейного розвитку Китаю дає можливість опанувати і використати досвід цієї країни. Він показує, що головна роль у розвитку освіти, науки та культури у суспільстві належить державі. У першу чергу – це фінансування, підтримка на законодавчому рівні, що показує розуміння необхідності виховання молодого покоління через музеї та культурні заходи.